

**Moje miasto w PRL** – scenariusz zajęć  
autorka: Patrycja Leszczyńska  
organizator: Białostocki Ośrodek Kultury  
/Centrum im. Ludwika Zamenhofa

**grupa wiekowa: 15-19 lat**  
**czas trwania: 90 min**  
**liczba uczestników: 10-30 osób**

**Celem zajęć jest zapoznanie uczestników z dziejami Białegostoku w epoce Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz zachęcenie do skorzystania z zasobów Mediateki CLZ oraz innych archiwów. Podczas zajęć uczniowie zdobędą wiedzę na temat genezy powstania PRL, odbudowy miasta Białystok po wojnie, architektury białostockiej związanej z tamtą epoką, najważniejszymi wydarzeniami związanymi z historią i kulturą miasta w czasach komunizmu – centralne dożynki, pochody 1 maja, wyjazd Żydów z Białegostoku, strajki w 1970 i 1980 roku, wprowadzenie stanu wojennego.**

**potrzebne materiały:**

- kwestionariusz pytań i teksty źródłowe – do wydrukowania (załącznik);
- materiały do powieszenia na tablicę – do wydrukowania (załącznik);
- zdjęcia, opisy, mapa, karty pracy do zadań – do wydrukowania (załącznik);
- *film dotyczący odbudowy Białegostoku* – do odtworzenia;
- *film o strajkach w grudniu 1970 roku* – do odtworzenia;
- nagrania z Mediateki CLZ o *Dożynkach Centralnych w Białymstoku* (propozycje BOK/CLZ: Donata Ejsymont, Piotr Wróblewski), *pochodach z okazji 1 maja* (propozycje BOK/CLZ: Ligia Halina Liskowacka-Zinkow, Danuta Dawdo), *strajkach w 1968 roku* (propozycja BOK/CLZ: Donata Ejsymont) i w *latach 80.* (propozycje BOK/CLZ: Donata Ejsymont, Jerzy Koszewski) – do odtworzenia;
- tablica;
- laptop;
- rzutnik;
- cztery tablety do odtworzenia nagrań (mogą być również użyte smartfony lub komputery).

**1. Wprowadzenie / Zadanie nr 1 / 15 min.**



**Prowadzący wita uczestników i krótko przedstawia im plan zajęć:**

Witam Was serdecznie na warsztatach „Moje miasto w PRL”. Zaczniemy od zapoznania się z krótkimi tekstami, które wprowadzą nas w epokę komunizmu w Polsce, później obejrzymy film dokumentalny, posłuchamy wypowiedzi osób żyjących w tamtych czasach, będziemy pracować w grupach, dyskutować. To wszystko pomoże nam poznać realia życia w PRL-u. Właśnie, czy ktoś z Was wie co oznacza ten skrót? Kto go stworzył, w jakim okresie był używany? Co wiecie o tamtej epoce?



**Dzielimy uczniów na 3 grupy, odliczając do 3. Każdy z uczestników otrzymuje tekst źródłowy. Teksty znajdują się w załączniku.**

grupa I: teksty 1A, 1B,  
grupa II: teksty 2A, 2B,  
grupa III: teksty 3A, 3B.



Każdy z tekstów zawiera szczegółowe informacje dotyczące epoki PRL. Uczniowie mają 3 minuty na zapoznanie się z tekstem (najpierw każdy z uczniów osobno, a następnie grupowo) i zapamiętanie najważniejszych informacji. Osoby z tekstem oznaczonym literą „A” zostają na miejscach, osoby z tekstem B przechodzą kolejno z grupy I do grupy II, z gru-

Partnerzy:

Ośrodek **Karta**

Patroni medialni:

py II do III, a z grupy III do I. Teraz uczestnicy otrzymują kolejne 2 minuty na to, aby wzajemnie poinformować się o zapamiętanych informacjach. Następnie osoby z tekstem „B” przechodzą do kolejnych grup i ponownie otrzymują 2 minuty na wymianę informacji. Na koniec znów siadają w swoich pierwotnych grupach, ponownie wymieniają się informacjami. Następnie odpowiadają na zadawane przez prowadzącego pytania z kwestionariusza (w załączniku) – liczy się, która z grup jako pierwsza poprawnie odpowie.



**Teraz przechodzimy do tablicy, na które wokół hasła „PRL” są już powieszone symbole, zdjęcia z załącznika.**



Spójrzcie na tablicę. Umiecie powiedzieć dlaczego akurat takie obrazy tam wiszą? Rozpoznajecie osoby na zdjęciach. Jakie jeszcze skojarzenia z epoką PRL chcielibyście dopisać?



**Grupa, która najlepiej odpowiadała na pytania z kwestionariusza wybiera jednego z uczniów, który zapisuje proponowane skojarzenia na tablicy. Następnie nauczyciel omawia zapisane hasła razem z elementami graficznymi umieszczonymi wcześniej na tablicy.**

## **2. Rozwinięcie / Odbudowa miasta / Zadanie nr 2 / 10 min**



**Bez wprowadzania pokazujemy uczniom film zniszczonego Białegostoku:**

<https://www.youtube.com/watch?v=RAseRkdj7A>.

**Przerywamy odtwarzanie po pierwszych dwóch minutach i omawiamy film z uczniami.**



Wiecie czego dotyczył ten krótki film? Który to mógł być rok? Czy rozpoznajecie jakieś budynki, miejsca? Umielibyście wskazać je na dzisiejszej mapie Białegostoku?



Po zakończeniu II Wojny Światowej do Białegostoku zaczęła powracać ludność wygnana i wywieziona z miasta w trakcie okupacji niemieckiej i radzieckiej. Należy zaznaczyć, że większość z tych osób nie miała już do czego wracać, Białystok uległ dużym zniszczeniom wojennym.

Następnie wspominamy o tym, że pomimo tak wielu zniszczeń mieszkańcy zmobilizowali się do pomocy przy odbudowie miasta, dzięki czemu w stosunkowo krótkim czasie udało się zbudować wiele budynków, w niektórych przypadkach naprawdę ciekawych architektonicznie.

**Jeżeli dysponujemy czasem możemy w tym miejscu puścić pozostałą część filmu, dotyczącą odbudowy miasta.**

## **3. Architektura czasów PRL wtedy i dziś / Zadanie nr 3 / 15 min**



**Zgodnie z podziałem na grupy uczestnicy otrzymują odpowiednie materiały z załącznika:**

grupa I: zdjęcia obiektów z epoki PRL;

grupa II: zdjęcia tych samych obiektów współcześnie;

grupa III: opisy obiektów;

**Po zapoznaniu się z materiałami, wszystkie osoby mające materiały dotyczące tego samego obiektu muszą się wzajemnie odnaleźć i dopasować opis do zdjęcia starego i współczesnego. Następnie, kiedy grupy już są gotowe, muszą odnaleźć na mapie (w załączniku) miejsce, w którym dany obiekt się znajduje, oraz sprawdzić czy znajduje się w tym samym miejscu co pierwotnie.**

**Moje miasto w PRL** – scenariusz zajęć  
 autorka: Patrycja Leszczyńska  
 organizator: Białostocki Ośrodek Kultury  
 /Centrum im. Ludwika Zamenhofa



Tę część zajęć kończy podsumowanie o tym jak zmienił się Białystok po wojnie, że miasto nie było odbudowywane zgodnie z przedwojennym wyglądem, a z koncepcją nowej, modernistycznej architektury.

**Wspólnie oglądamy zdjęcia wszystkich grup – pytamy, czy uczniowie kojarzą te budynki, czy widzieli je na żywo, co myślą o architekturze tamtych czasów.**

#### 4. Święta państwowe w czasach PRL / Zadanie nr 4 / 15 min



**Przez odliczanie do czterech dzielimy uczestników na cztery grupy w których będą pracować już do końca zajęć.**



W czasach PRL szczególny nacisk kładziono na niektóre święta, szczególnie te związane z klasą robotniczą jak 1 maja, czy dożynki. Wiecie jakie to święta? Czym się różnią od siebie? Czy i jak obchodzimy je dzisiaj?



**1 maja** obchodzone jest na całym świecie, od 1890 roku, Święto Pracy. Dla podkreślenia wagi klasy robotniczej w czasach PRL-u nadano mu charakter święta państwowego i uczyniono dniem wolnym od pracy. Z tej okazji w całym kraju były organizowane pochody, w których udział był obowiązkowy.



**Dożynki**, inaczej Święto Plonów, to święto ludowe obchodzone na zakończenie żniw i prac polowych. Ma charakter dziękczynny. Zwyczaj ten praktykowany był już przez Słowian. W czasach PRL-u święto to pełniło ważną funkcję propagandową. Podkreślało siłę i znaczenie wsi polskiej. Obchody odbywały się zarówno na szczeblu gminnym jak i centralnym. Gospodarzem Dożynek Centralnych był sekretarz PZPR, zawsze towarzyszyły mu najważniejsze osoby w państwie. Święto odbywało się co roku w innym mieście, które na tą okazję było specjalnie ozdabiane (np. instalacjami z kwiatów, zbóż), niektóre miejsca, budynki były odnawiane lub specjalnie na tą okazję budowane. Same obchody były bardzo huczne, często odbywały się na stadionach. Przypominały ceremonię otwarcia Igrzysk Olimpijskich. W 1973 r. Centrale Dożynki odbyły się w Białymstoku. Z tej okazji zbudowano takie budowle jak Spodki czy Stadion Miejski.



**Każda z czterech grup otrzymuje kartę pracy (załącznik) i tablety z nagraniami Świadców Historii oraz odpowiednie fotografie z Mediateki CLZ:**



grupa I i II: nagrania z Mediateki CLZ o Dożynkach Centralnych w Białymstoku (propozycje BOK/CLZ: Donata Ejsymont, Piotr Wróblewski) oraz odpowiednie fotografie z załącznika

grupa III i IV: nagrania o pochodach z okazji 1 maja (propozycje BOK/CLZ: Ligia Halina Liskowacka-Zinkow, Danuta Dawdo) oraz odpowiednie fotografie z załącznika.

**Uczestnicy wypełniają kartę pracy, następnie po kolei odczytują swoje wnioski, wspólnie je omawiamy. Pytamy uczniów co sądzą o takich formach obchodzenia świąt państwowych, czy chcieliby w nich uczestniczyć.**

## 5. Ciemna strona PRL / Zadanie nr 5 / 15 min



Odejdźmy teraz od może przymusowej ale też beztrudnej i sielskiej atmosfery dożynek i pochodów. PRL był epoką kontrastów, obok budujących się miast, organizowanych na dużą skalę uroczystości dla klasy robotniczej, ludzie strajkowali i wychodzili na ulicę. Postuchajcie teraz kilku relacji o tej stronie PRL-u.



**Każda z grup otrzymuje tablet z nagraniami dotyczącymi strajków oraz karty pracy z załącznikiem .**



grupa I: 1968 r. (propozycja BOK/CLZ: Donata Ejsymont);

grupa II: 1970 r.;

grupa III: 1980 r. (propozycja BOK/CLZ: Donata Ejsymont);

grupa IV: 1981 r. (propozycja BOK/CLZ: Jerzy Koszewski).

**Uczniowie mają za zadanie dopasować przyczyny i skutki strajków do właściwej daty.**



### 1968

Przyczyną rozpoczęcia przez środowiska studenckie protestów w 1968 roku było zdjęcie przez cenzurę ze sceny Teatru Narodowego spektaklu „Dziady” reżyserii Kazimierza Dejmka. Strajkujący domagali się m.in. zniesienia cenzury, respektowania praw obywatelskich, sprzeciwiali się dyskryminacji rasowej i narodowej. Protesty zostały brutalnie stłumione, a władze, wykorzystując sytuację, oskarżyły Żydów o nakłanianie studentów do strajków. W wyniku późniejszych represji wielu studentów i wykładowców zostało wyrzuconych z uniwersytetów, a ok. 20 tysięcy Żydów zostało zmuszonych zrzeczenia się obywatelstwa polskiego i do wyjazdu z kraju bez możliwości powrotu.



### 1970

Przyczyną strajków była drastyczna podwyżka cen żywności, która miała miejsce 12 grudnia. Władze komunistyczne spodziewały się protestów, jednak nie w tak dużej skali. Strajk trwał od 14 do 22 grudnia, głównie w Gdyni, Gdańsku i Szczecinie (strajkowano też w innych miastach, m.in. w Białymstoku, ale na zdecydowanie mniejszą skalę). W tym czasie nie pracowało wiele zakładów, w tym wszystkie stocznie. W wyniku wielu starć z Milicją Obywatelską i wojskiem zginęło 41 osób, 1164 zostały ranne, a ok. 3000 zostało aresztowanych. Efektem strajków było też odsunięcie od władzy ówczesnego I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki. Zastąpił go Edward Gierek. Władza wycofała się również z podwyżek cen.



### 1980

Przyczynami wybuchu strajków w sierpniu 1980 roku były m.in. brak towarów w sklepach, podwyżki cen żywności oraz prześladowanie demonstrantów z wcześniejszych protestów (domagano się np. przywrócenia do pracy osób zwolnionych po strajkach w 1970 i 1976 roku). Największe protesty miały miejsce na Wybrzeżu. W ich wyniku zawarto tzw. porozumienia sierpniowe, dzięki którym możliwe było powstanie wolnych związków zawodowych (wtedy powstał NSZZ „Solidarność”) oraz 15 miesięczny okres względnej wolności. Były to jedne z najważniejszych wydarzeń w historii upadku komunizmu w Bloku Wschodnim.



### 1981

W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku na terenie Polski wprowadzono stan wojenny. Oficjalnym powodem była coraz gorsza sytuacja gospodarcza kraju (brak towarów w skle-

pach, konieczność ponownego wprowadzenia „kartek żywnościowych” oraz zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego. Prawdziwymi powodami była jednak coraz słabsza kontrola nad społeczeństwem, rosnący w siłę NSZZ „Solidarność”, wiążąca się z tym groźba utraty władzy oraz interwencji zbrojnej ZSRR (jak dziś wiadomo – bardzo mało prawdopodobnej). W czasie stanu wojennego na terenie całego kraju obowiązywała godzina policyjna, cenzura korespondencji; nie działały telefony, bez zgody władz nie można było przemieszczać się między województwami; internowanych zostało ponad 10 tys. działaczy Solidarności, zginęło ok. 40 osób. Społeczeństwo stawiało opór władzy, odbyło się wiele strajków i protestów, np. w kopalni Wujek, gdzie zginęło 9 górników. Stan wojenny obowiązywał do 22 lipca 1983 roku.



Czy udało Wam się dopasować daty do strajków? Sprawdźmy to teraz wspólnie. Umiecie powiedzieć dlaczego w epoce PRL ludzie strajkowali? Czy strajkują obecnie? Tak, to dlaczego? Zgadza się ze strajkującymi? Jak kończyły się strajki w PRL, a jak kończą się dzisiaj?

#### **6. Zakończenie / Zadanie nr 6 / 5 min**



**Na zakończenie zajęć nauczyciel powraca do mapy myśli zrobionej na początku zajęć, kierujemy pytanie do uczniów – czy dodaliby jeszcze jakieś skojarzenia związane z epoką PRL. Jeżeli tak dopisujemy je do listy.**



Dlaczego uważacie, że akurat to powinniśmy dopisać? Co w tej chwili myślicie o epoce PRL, czy coś się zmieniło w Waszej opinii na temat tamtych czasów? Może jest coś co łączy tamte czasy z obecnymi, może jest w tamtej epoce coś co chcielibyście aby wróciło?

**Moje miasto w PRL** – scenariusz zajęć

autorka: Patrycja Leszczyńska

organizator: Białostocki Ośrodek Kultury  
/Centrum im. Ludwika Zamenhofa

**Bibliografia:**

„Ładniej? PRL w przestrzeni miasta. Białostocka architektura lat 1945-1989”, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2009.

Adam Dobroński, Białystok historia miasta, Białystok 2001.

Adam Dziurko, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał, Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918-1989, Warszawa 2010.

**Strony Internetowe:**

<http://marzec1968.pl/m68/galeria-1/bialystok/ulotki/7028,dok.html>

<http://fakty.bialystok.pl/artykul/tak-wygladal-bialystok-po-wojnie/68473>

<http://zbiory.mprl.pl/muzealia/>

<http://muzhp.pl/pl/c/1070/1-maja-w-prl>

<http://magazyn.7dni.pl/332949,Tak-sie-swiecil-1-Maja.html>

<http://www.gazetawroclawska.pl/artykul/zdjecia/563481,z-archiwum-tak-kiedys-wygladaly-pochody-1majowe,883079,id,t,zid.html>

[http://krakow.wyborcza.pl/krakow/56,35798,15886366,1\\_Maja\\_w\\_PRL\\_\\_pochod\\_w\\_Krakowie\\_\\_ZDJECIA\\_ARCHIWALNE\\_.html](http://krakow.wyborcza.pl/krakow/56,35798,15886366,1_Maja_w_PRL__pochod_w_Krakowie__ZDJECIA_ARCHIWALNE_.html)

<https://aniaontour.wordpress.com/2016/09/30/pocztowki-28/>

<https://audiovis.nac.gov.pl>

<http://bialystok.miejscazhistoria.pl/czasy-powojenne/>

<http://ladniej.uwb.edu.pl/>

<http://www.kronikarp.pl/szukaj,33350,tag-689542,strona-7>

<https://www.youtube.com/watch?v=9Qt8Bsit02k>

[https://www.youtube.com/watch?v=HRL5b-h8\\_7E](https://www.youtube.com/watch?v=HRL5b-h8_7E)

<http://www.mediateka.centrumzamenhofa.pl/>

Partnerzy:

 Ośrodek  
**Karta**

 KSIĄŻNICA  
PODLASKA  
im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku

Patroni medialni:

 kurier  
**Poranny**

 Białystok **ONLINE**  
www.BialystokOnline.pl

 RADIO  
AKADERA  
87.7 FM **A**

 **TVP3**  
BIAŁYSTOK

 **HIST**  
**MAG**  
\_ORG